

OM HEDERSFÖRTRYCK

Av Eduardo Grutzky

Det är inte nödvändigt för integrationen att vi alla är likadana. Det är inte heller önskvärt att vi är det. Integration borde aldrig kopplas till begreppet ”Sverige”, om vi med detta menar de vanliga attribut som kännetecknar ”svenskheten”. Folk behöver inte integreras i kräftätandet, julfirandet eller smågrodandet. Integrationspolitik ska däremot handla om den absoluta nödvändigheten, det tvingande kravet av anpassning och acceptans av den svenska demokratin. Vi bör kunna bejaka våra olikheter och vår särart och även dra nytta av detta. Men vi som lever i detta land måste vara överens om ett knippe grundvärderingar som den svenska nationen i generationer har kämpat för: demokrati, jämställdhet, mänskliga rättigheter. Man kan bo i Sverige och fira Ramadan eller Yom Kippur, men man kan inte förvänta sig ett meningsfullt liv i vårt samhälle när vi inte kan acceptera att våra döttrar har rätt att lära sig att simma, att kunna välja vem de ska gifta sig med eller vilket kön deras partner ska ha. Mänskliga rättigheter och demokrati har hittills, i stor utsträckning, varit en rättighetskatalog som etniska svenskar har kunnat åtnjuta. Jag bedömer, utifrån min egen erfarenhet, att mellan 40 – 50.000 kvinnor i Sverige saknar tillgång till rättigheter som resten av befolkningen betraktar som en självklarhet. Dessa kvinnor, tillsammans med ytterligare ett antal tusen män, drabbas av det som har kommit att kallas för hedersförtryck.

Hedersförtryck är föreställningen att en hel släkts ära och renommé är beroende av varje kvinnas kyskhet. Om hon umgås med pojkar på ett otillåtet sätt, eller ens om det uppstår rykten om detta, kan hela släktens välfärd äventyras. Författaren Stefan Koch skriver: ”Släkten är en ekonomisk förening som går över nationsgränserna. När Fadime Sahindal från Uppsala valde en svensk pojkvän fläckades familjens Sahindals heder i Sverige, i Tyskland, och i Turkiet. Skammen påverkade, eller hotade att påverka släkten Sahindals ekonomiska försörjning framförallt i Turkiet. Ur det perspektivet var därför mordet på Fadime också en gärning av solidaritet med den tyska men framförallt den turkiska delen av släkten, en gärning som var nödvändig av praktiska ekonomiska skäl.”

En vanlig, felaktig föreställning om hedersförtryck är att det bara handlar om hedersmord. Det finns ett par hundra kvinnor i Sverige som lever under dödshot från sina familjer. Rikskriminalens expert, Kickis Åhré-Älgamo, bedömer att det sker 4 hedersmord i Sverige årligen, maskerade bakom ”vanliga” kvinnomord, påtvingade självmord eller olyckor i hemmet. Dessvärre är problemet större än så. 10.000-tals kvinnor hotas, misshandlas och manipuleras av sina familjer i vårt land genom en lång rad förtrycksåtgärder som har som enda uppgift att försvara släktens ”heder”. Även om antalet hedersmord är begränsat uppfyller morden sitt fruktansvärda syfte: alla tjejer i de drabbade familjerna vet vilket slags hot som döljer sig bakom till synes mindre allvarliga förtrycksmekanismer. Man bör också påpeka att hedersmord i ursprungsländerna är en mycket vanligare företeelse än i Sverige.

Det är alltså inte bara mord vi talar om. Hedersförtryck innebär en rad åtgärder som, mer eller mindre berövar, framförallt kvinnor, deras möjlighet att ha en meningsfull fritid, skapa sin egen identitet, välja sin partner och i slutändan leva ett självständigt och fritt liv

Förtrycket och begränsningen består i att inte få välja utbildning, partner, vad man ska göra på fritiden, att åka på klassresa, lära sig att simma, fika med sina kompisar, att inte ens reflektera

över att ens bror dagligen höjer handen mot en om man inte följer de regler som ställts upp av familjen och den släkt man tillhör. Det handlar om att vara livrädd för att antingen mista sin oskuld vid fel tidpunkt, med fel person eller att desperat försöka hitta en läkare som kan ”operera tillbaka” mödomshinnan om detta ändå skett.

När jag ställs inför frågan om hederskulturens uppkomst räknar jag upp följande faktorer:

- Avsaknad av välfärd
- Patriarkalism
- Religion
- Ingen eller svag delaktighet i Upplysningen

Avsaknad av välfärd

I ett samhälle utan ett fungerande socialt och ekonomiskt skyddsnät som garanterar individens överlevnad, även om han eller hon drabbas av arbetslöshet, sjukdom eller annat, är släkten (ibland kallad klanen) det som ytterst garanterar fortlevnaden. I ett samhälle utan välfärd är familjen världens bäst fungerande försäkringskassa. För att upprätthålla detta system måste en orubblig lojalitet existera mellan släktens medlemmar, men framför allt, från barn till föräldrar. Barnens val beträffande utbildning, boendeort, kärlekspartner etc. är inte en enskild angelägenhet utan betraktas tvärtom som släktens gemensamma beslutsfält. Inom släkten är det dessutom familjens överhuvud som strategiskt planerar, med släktens överlevnad som mål. Inget samhälle med välfärdssystem har någonsin skapat fram en hederskultur.

Kvinnoförtryck, kvinnomisshandel och mord på kvinnor är ofta förekommande, även i välfärdssamhällen. Men den specifika typen av kollektivt sanktionerad brottslighet mot kvinnor som hederskulturen består av uppstår bara när välfärden inte existerar.

Patriarkalism

Maria-Pia Boethius och Maria Lindgren beskriver, i Antipatriarkalistiskt manifest (APM), ett metasystem, ett system som alltid funnits och alltid återskapas i alla mänskliga grupper som vi känner till. Detta system, som de kallar för patriarkalismen, består av ett vagt men verksamt antagande om maktlämplighet beträffande män. Med andra ord skulle vi kunna hävda att män i alla tider i alla samhällen haft en kortare väg till maktpositioner. Detta konstaterande (som också förklarar mitt feministiska ställningstagande) förklarar ännu en del av uppkomsten av hederskultur.

Religion

Alla religioner utan undantag är kvinnoförtryckande. Den judiska morgonbönen börjar med tre välsignelser varav den ena lyder: ”Lovad vare du, Herre, vår Gud, världens konung, som icke skapat mig till kvinna”. Den judiska Torah innehåller en lång rad kvinnofientliga ordningsregler som vem som helst kan läsa om i Bibel 2000. Judendomen skänkte också sin kvinnoförtryckande ideologi till två nykomlingar i den monoteistiska klubben, islam och kristendom. Hederskultur uppstår i såväl muslimska, kristna, judiska eller ateistiska miljöer. Hederskultur är inte kopplat till en viss religion men vissa empiriska observationer verkar tyda på att graden av religiositet i en släkt påverkar graden av förtryck. Religion är inte samma sak som kultur men dessa två begrepp har ändå stor inverkan på varandra. Religion ger kulturen legitimitet samtidigt som kulturen ger religionen innehåll.

Ingen eller svag delaktighet i Upplysningen

Vi har konstaterat att hedersförtryck uppstår i samhällen utan välfärd som är patriarkalistiska och bland grupper med högre grad av religiositet. Med denna definition skulle områden i t ex Sydamerika kunna betraktas som hederskulturer. Kvinnoförtryck förekommer förvisso i Uruguay eller i Argentina, men har den individuella prägel som även förekommer i svenskt kvinnoförtryck (mannen dödar sin fru i vredesmod, rättssystemet mildrar eventuellt mannens straff med hänvisning till att han "svårligen kunde besinna sig"). En förorättad äkta man i Buenos Aires misshandlar sin fru men om han till äventyrs ställs inför rätta för detta och frihetsberövas behöver inte kvinnan frukta att kusinen från Tucumán åker tusen kilometer för att surrogatbestraffa henne. Det som skiljer dessa kulturer från hederskulturer är beröringen med den historiska och kulturella processen som kallas för Upplysningen. Upplysningstiden, som kännetecknades av krav på respekt för individens rättigheter, förnuft, och en ny fokusering på människan i centrum i stället för gud, präglar fortfarande stora delar av världen och verkar hämma uppkomsten av hedersförtryck.

Försvårande omständigheter:

- Rasism
- Segregation
- Arbetslöshet
- Låg utbildning
- Språksvårigheter
- PTSD

Jag har inte utrymme i denna artikel för att i detalj redogöra för de omständigheter som gynnar förekomsten av hedersförtryck i vårt samhälle. En del debattörer har antytt att den svenska rasismen, segregationen och det påtvingade utanförskap som utomeuropeiska invandrare onekligen utsätts för, skulle vara ursprunget till hedersförtrycket. Resonemangen faller på sin egen orimlighet när länder utan invandring, som Jordanien, uppvisar en statistik på 600 hedersmord per år. Rasism och segregation försvårar kampen mot hedersförtryck men är inte dess upphovsman. Jag vill tillägga att det rent empiriskt går att hävda att individer som drabbats av posttraumatiskt stress-syndrom (PTSD) är mer benägna att utöva en hårdare typ av hedersförtryck än andra.

När en journalist frågade Mahatma Ghandi vad han ansåg om den västerländska civilisationen, svarade han: "It would be a good idea". Vår civilisation har producerat fram begreppet mänskliga rättigheter samtidigt som kolonialismen, också en europeisk produkt, har ödelagt stora delar av vår värld. Västvärlden kan hävda upphovsrätten till deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna samtidigt som förintelsen alltid kommer att förknippas med den europeiska historien. Den mörka sidan av vår civilisation belastar och kräver ett kontinuerligt arbete för att dessa enorma brott inte ska upprepas. Detta erkännande kan inte fördunkla vårt ställningstagande för demokrati och mänskliga rättigheter, som i den delen av världen där Upplysningen satt sin prägel, tillåter miljoner människor att skapa sin egen identitet och hävda sin egen rätt mot makten.

Den svenska demokratin saknar inte heller svaga punkter eller områden som kan kritiseras. Att okritiskt hylla vårt politiska system är inte avsikten för denna artikel. Vi måste dock göra en analys och förstå vår tids viktigaste fråga: demokratin i Sverige blev inte färdigbyggd när kvinnor fick rösträtt 1921. Stora delar av vår befolkning ställs fortfarande utanför demokratins

räckhåll. Deras rättigheter väger mindre än etniska svenskars rättigheter. Att fortsätta kampen för ett tolerant och omhändertagande samhälle, där alla, oavsett kön, ursprung eller läggning får sin rätt, är det viktigaste idag, som det var det viktigaste för hundra år sedan.

Professor Leibovich i Israel ville ha en Palestinsk stat, inte för palestiniernas skull utan för judarnas. Leibovich, som var rabbin, ville ha en separation mellan stat och religion. Inte för statens skull utan för religionens. Jag hävdar den oinskränkta rätten till ett sekulärt samhälle där ingen ska kunna åberopa religiösa påbud för att kränka andras mänskliga rättigheter. Det är dags att göra upp med allas vårt arv av intolerans och kvinnoförtryck, som de monoteistiska religionerna är byggda på och förpassa det religiösa dit det hör hemma: det privata. Utan att kränka andras rättigheter, vare sig det gäller barn och deras rätt till en självständig utveckling, kvinnor och deras rätt att bli präster eller tjejer som kommer från mellanöstern och deras rätt att gifta sig med någon som heter Kalle.